

Boekbespreking

Jan Vanhove

De Sutter, Gert (2017). *De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen. Een inleiding tot de variatietalkunde* (red.). Leuven: Acco.

De vele gezichten van het Nederlands in Vlaanderen bundelt zestien bijdrages met als doel de lezer een “wetenschappelijk gefundeerd, maar toegankelijk” (p. 15) overzicht te bieden van de verschillende facetten van het Nederlands in Vlaanderen. Het doelpubliek bestaat in de eerste plaats uit studenten in taalrichtingen en leraren Nederlands (p. 18). Sommige bijdrages zijn begrijpelijkerwijs geschreven tegen een achtergrond van regelmatig opflakkerend mediaal ongenoegen over het Nederlands van de gewone en minder gewone Vlaming. Bijgevolg doet mijn mening over deze bundel er eigenlijk niet toe: ik ben noch student, noch leraar Nederlands en de Zwitserse media blijken opiniestukken over Vlaamse tussentaal godzijdank systematisch te weren. Maar de redactie van Taal & Tongval zal ongetwijfeld haar redenen gehad hebben om voor deze bespreking bij mij aan te kloppen, en wie ben ik om deze in twijfel te trekken.

Hoofdstukken 1 tot 15 beginnen telkens met een lijstje van hooguit een halve pagina waarin de lezers te weten komen waaraan ze zich kunnen verwachten. De hoofdstukken zelf zijn vlot geschreven en aan het eind ervan vind je bovendien leessuggesties en enkele begripsvragen. Nu overdrijven een paar auteurs wel met hun leessuggesties (bij een bepaald hoofdstuk wordt de geïnteresseerde lezer met maar liefst achtentwintig suggesties om de oren geslagen), maar afgezien daarvan denk ik dat deze opbouw de bundel geschikt maakt als basistekst voor een werkcollege over het Nederlands in Vlaanderen – ook aan opleidingen neerlandistiek in Nederland en extra muros.

De eerste vijftien hoofdstukken dekken een breed spectrum aan benaderingen om taalvariatie te onderzoeken. De eerste twee hoofdstukken leggen daarbij de fundamenteën ('Het Nederlands anno 2017' van Gert De Sutter en 'Normen, taalnormen en (taal)variatie' van Walter Haeseryn). Hoofdstuk 3 is 'Een beknopte geschiedenis van de standaardisering van het Nederlands'.

Hierin behandelt Ann Marynissen ook uitvoerig de invloed die figuren en variëteiten uit het huidige België op het Standaardnederlands uitgeoefend hebben. Ook de geschiedenis van het Standaardnederlands in Vlaanderen komt aan bod. Aansluitend schetst Ruud Ryckaert de ‘Geschiedenis van de spelling van het Nederlands’ (hoofdstuk 4) en hoe verschillende spellings-hervormingen in België geaccepteerd werden.

In ‘De naoorlogse evolutie van de Standaardnederlandsen’ (hoofdstuk 5) heeft Dirk Geeraerts het over het ontstaan van de Vlaamse tussentaal en over hoe het Nederlands in België en het Nederlands in Nederland na de Tweede Wereldoorlog eerst naar elkaar toegroeiden om vervolgens weer van elkaar weg te groeien. Wie de onweerstaanbare drang voelt om bij het volgende robbertje ‘opiniestukken over tussentaal schrijven’ in de pen te kruipen, zou ik trouwens aanbevelen om paragraaf 2.4 uit deze bijdrage te lezen. Daarin heeft Geeraerts het namelijk over twee visies op wat de belangrijkste rol van taal in een gemeenschap is (ideeën uitwisselen vs. identiteit uitdrukken) en welke gevolgen deze visies op het na te streven taalbeleid hebben. In het daaropvolgende hoofdstuk behandelt Johan De Caluwe ‘Het Nederlands als pluricentrische taal’. Nu krijgt de lezer hierbij weliswaar een heleboel voorbeelden van woorden en constructies die typisch Nederlands-Nederlands of Belgisch-Nederlands zijn, maar wat me hierbij ontbreekt, is een indicatie over hoe sterk deze tendenzen zijn. Zo vernemen we dat het in België “niet ongewoon” is om ‘Kijk eens naar hier’ te zeggen, terwijl men in Nederland “veeleer” ‘Kijk eens hierheen’ zou zeggen (p. 134). Maar hoe zien “niet ongewoon” en “veeleer” er in cijfers uit? En verandert de voorkeur pardoes ergens tussen Essen en Roosendaal of gaat het hierbij eerder om geografisch graduele verschijnsels? In hoofdstuk 7 hebben Chloé Lybaert en Steven Delarue het ‘Over de opmars van tussentaal in Vlaanderen’. De auteurs bespreken de vormelijke kenmerken van deze supraregionale omgangstaal en haar verspreiding, maar het interessantst vond ik de paragraaf over ‘Het publieke discours over tussentaal’, waarin bijwijlen weinig flatterende epitheta over tussentaal en haar gebruikers de revue passeren en de auteurs op overdrijvingen en tegenstrijdigheden wijzen. Wat wel nuttig had geweest, waren referenties of evidentie voor beweringen als zouden *h*-procope en *t*-deletie steeds vaker in de standaardtaal te horen zijn. Desalniettemin aanbevolen lectuur voor de aspirant-opiniemaker. In hoofdstuk 8 nemen Stefan Grondelaers en Chloé Lybaert de ‘Percepties, attitudes, evaluaties, en hun omkaderende ideologieën in het Belgisch-Nederlands’ onder de loep. Grondelaers en Lybaert besteden hier uitgebreid aandacht aan methodologische aspecten van perceptie- en attitudeonderzoek, waardoor dit hoofdstuk voor de sociolinguïst in spe

waardevol kan zijn. Wie zich dan weer in dialectologisch onderzoek wil verdiepen, komt in hoofdstuk 9 aan zijn trekken ('Dialecten en dialectologie in Vlaanderen' van Jacques Van Keymeulen). Vervolgens belicht Anne-Sophie Ghyselen 'De Vlaamse taalsituatie vanuit Europees perspectief' (hoofdstuk 10). Dit hoofdstuk is in feite een introductie tot Auers (2005) typologie van verticale taalvariatie in Europa en een toepassing ervan op de Vlaamse situatie.

In hoofdstukken 11 tot 13 komt taalcontact aan bod. Eerst bespreekt Eline Zenner in '(Engelse) leenwoorden in het Nederlands' wat leenwoorden zijn, welke factoren bepalen of deze succesvol zijn en hoe onderzoek ernaar verricht kan worden. Ik vermoed dat dit hoofdstuk in de bundel werd opgenomen zodat diegenen die zich zorgen maken over de invloed van het Engels op het Nederlands hier kennis van zaken kunnen opdoen. Over eventuele typisch Vlaamse aspecten bij het gebruik van leenwoorden wordt er echter met geen woord gerept. Hoofdstuk 12 van Jürgens Jaspers en Sarah Van Hoof is gewijd aan 'Het Nederlands van etnische minderheden', en dan hoofdzakelijk aan het Nederlands van jongeren met een Marokkaanse achtergrond in het Antwerpse. De klemtoon ligt hierbij op interactioneel/ethnografisch onderzoek waarin getracht wordt de betekenis achter talige keuzes (standaardtaal, Antwerps dialect, tussentaal) van een handvol jongeren te achterhalen. Eerlijk gezegd is het me bij dergelijk onderzoek zelden duidelijk of de inzichten verder reiken dan de paar voorbeelden die besproken worden en of andere onderzoekers op basis van hetzelfde materiaal tot vergelijkbare conclusies zouden komen. In hoofdstuk 13 verlegt Stefania Marzo vervolgens de aandacht naar Limburg om het 'Over het ontstaan en de verspreiding van Citétaal' alsook over de percepties en attitudes erover te hebben.

Hoofdstukken 14 en 15 behandelen geschreven oraliteit. Eerst bespreekt Reinhild Vandekerckhove in 'Oude en nieuwe vormen van substandaardtaal in online communicatie' de vormelijke kenmerken van chattaal van jongeren uit West-Vlaanderen, Antwerpen/Brabant en Limburg. Ook besteedt ze aandacht aan hoe 'identiteit' (in feite gewoon geslacht en leeftijd) weerspiegeld wordt in chattaal. Daarna heeft Lynn Prieels het in 'Over taalvariatie en taalpolitiek in de ondertitelingspraktijk' voornamelijk over welke richtlijnen de VRT heeft voor het ondertitelen van dialect en tussentaal en over hoe deze omgezet worden. De paragraaf over de ondertitelingspraktijk bij de VRT is gebaseerd op kwantitatief empirisch onderzoek, maar helaas kan ik aan figuur 1 (p. 321) kop noch staart vinden (ik heb geen flauw benul wat de x- en y-as betekenen).

In hoofdstuk 16, tot slot, breken Stefan Grondelaers, Steven Delarue en Gert De Sutter een lans voor een “radicale de-ideologisering” (p. 331) van het debat over taalnormen in de Vlaamse samenleving en meer specifiek in het onderwijs (‘De consequenties van de verander(en)de standaardtaalrealiteit voor de taaldocent’). De uitgangsbasis voor deze epiloog vormt de vaststelling van de auteurs dat “het Nieuwsnederlands eigenlijk geen geschikte conceptuele of praktische basis vormt voor een haalbaar taalonderwijs” (p. 336). Het meest in het oog springende voorstel is dat Martine Tanghe als ijkpunt voor een verzorgde uitspraak in het Standaardnederlands afgelost zou moeten worden, bijvoorbeeld door tien acteurs/actrices en zangers/zangeressen uit de vijf provincies. (Van drie van hen had ik trouwens nog niet gehoord.) Deze zouden “een groot aantal registers van het gesproken Nederlands beheersen” en “in formele(re) contexten spontane, creatieve standaardtaal produceren” (p. 340-341) en wat dat betreft scholieren tot voorbeeld strekken. Ik vermoed dat de meningen over dit hoofdstuk sterk uit elkaar zullen lopen. Mij betreft het thema eigenlijk amper, maar op zich heb ik er niets op tegen dat er over een herideologisering van het taalonderwijs wordt nagedacht. Het valt echter te hopen dat, mochten de officiële instanties zich kunnen vinden in de argumenten van de drie auteurs, ze niet in hun enthousiasme meteen alle leerplannen herschrijven, maar eerst definiëren wat de doelstellingen van de hervorming zijn en vervolgens evalueren of deze in pilootstudies ook gehaald worden. Wanneer voorstellen van taalwetenschappers en -pedagogen met de onderwijsrealiteit geconfronteerd worden, blijkt immers meer dan eens dat de hoop om het taalonderwijs te verbeteren of misschien zelfs wel om de sociale onrechtvaardigheid te verkleinen te hoog gegrepen is of dat de voorgestelde maatregelen zowaar een averechts effect sorteren (zie Berthele 2019a,b).

Tot slot moet er mij nog iets van het hart. In verschillende hoofdstukken worden de resultaten van kwantitatief empirisch onderzoek samengevat, overwegend in de vorm van percentages. Zo lezen we in hoofdstuk 5 (p. 112) dat de talige gelijkenis tussen Leuvens en Kortrijks etalagemateriaal uit 2012 86,67% bedraagt, terwijl de gelijkenis tussen Leidens en Maastrichts etalagemateriaal uit 1990 68,92% bedraagt. In hoofdstuk 15 wordt dan weer gerapporteerd dat de VRT 66,67% van de gesproken niet-standaardtalige syntactische constructies die in het genre ‘light entertainment’ voorkomen met hun standaardtalige tegenhanger ondertitelt, terwijl dat in pakweg komedies bij 75,00% en in kinderprogramma’s bij 22,22% van de constructies het geval is. Ook in andere hoofdstukken vinden we zulke cijfers. Wat me bij deze getallen een doorn in het oog is, is hun overdreven – en mogelijk misleidende – precisie. De gelijkeniscoëfficiënten uit hoofdstuk 5 variëren

tussen 43,83% en 92,89%. Zelfs mocht er geen enkele inherente onzekerheid over de precieze coëfficiënten bestaan, dan nog bevatten de cijfers na de komma geen enkele nuttige informatie (zie ook Ehrenberg 1977, 1983). Belangrijker is echter dat de lezer in verschillende hoofdstukken geen enkele indicatie over de foutenmarge van de schattingen of de grootte van de dataset krijgt. Bij de ondertitels is het bijvoorbeeld mogelijk dat 66,67%, 75,00% en 22,22% betekenen dat 140 van 210, 225 van 300 respectievelijk 70 van 315 niet-standaardtalige constructies met hun standaardtalige tegenhanger ondertiteld worden. In dat geval kan men proberen de tendenzen te interpreteren. Maar het is ook mogelijk dat er in het ene genre slechts drie niet-standaardtalige constructies voorkwamen waarvan er dan twee met hun standaardtalige tegenhanger ondertiteld werden, en dat in de andere genres drie van vier respectievelijk twee van negen niet-standaardtalige constructies standaardtalig ondertiteld werden. In dat geval kan men zich de moeite van het interpreteren sparen. Onzekerheid over schattingen is inherent aan kwantitatief empirisch onderzoek en ik vind het jammer dat zulke onzekerheid in deze bundel grotendeels onvermeld blijft.

Samenvattend denk ik dat de auteurs in hun opzet geslaagd zijn om een toegankelijk overzicht te bieden van de variatie van het Nederlands in Vlaanderen. Bij verschillende hoofdstukken had ik echter net een tikkeltje meer basisinformatie over het gerapporteerde onderzoek gewenst. Daarom denk ik dat dit boek een geschikte basistekst zou vormen voor een werkcollege waarin men deze informatie kan gaan opzoeken. Voor andere lezers volstaat het vermoedelijk om slechts een paar hoofdstukken te lezen, al naar gelang hun interesse.

Literatuur

- Auer, Peter. 2005. Europe's sociolinguistic unity, or: A typology of European dialect/standard constellations. In N. Delbecq, J. van der Auwera en Dirk Geeraerts (red.), *Perspectives on variation*, p. 7-42. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Berthele, Raphael. 2019a. Policy recommendations for language learning: Linguists' contributions between scholarly debates and pseudoscience. *Journal of the European Second Language Association* 3(1). 1-11. doi:10.122599/jesla.50.
- Berthele, Raphael. 2019b. Sprachliche Heterogenität und Schule. Überlegungen zum erfolgreichen Scheitern sprachpädagogischer Innovationen. In Elisabeth Peyer, Thomas Studer en Ingo Thonhauser (red.), *IDT 2017. Band 1: Hauptvorträge*, p. 213-225. Berlijn: Erich Schmidt. <http://ESV.info/978-3-503-18161-2>.
- Ehrenberg, Andrew S. C. 1977. Rudiments of numeracy. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (General)* 140(3). 277-297. doi:10.2307/2344922.
- Ehrenberg, Andrew S. C. 1981. The problem of numeracy. *The American Statistician* 35(2). 67-71.